

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

T R S T - 10. oktobra 1986 - Leto XXXVIII. - Štev. 19. - Petnajstdnevnik - Quindicinale - Abbon. postale - Gruppo II/70 - 500 lir

Še enkrat: predvsem mir!

Ni nam dano, da bi ob zaključku redakcije vedeli o sklepih reykvjiškega vrhunskega srečanja med Reaganom in Gorbačevom, čeprav menimo, da je najvidnejši rezultat prav vrh sam po sebi, že samo dejstvo, da je do srečanja prišlo po obdobju medsebojnih obtožb in izsiljevanj, nazadnje celo s politiko talcev, pa čeprav pod kritjem vohunskih afer, kakršnih najbrž v odnosih med vesilama ne manjka.

Razlogi dialoga so se torej vsilili kot nujnost in spoznanje, da je tako, da sta pač vesili obsojeni na mirno sožitje in torej na proces nenehnega dogovarjanja, je vsekakor zgodovinskega pomena. Pri tem lahko imata vsaka izmed svetovnih vesil tudi svoje specifične, trenutne razloge. Sovjetska zveza ve, da

potrebuje obdobje trajnega miru in varnosti, pa tudi sodelovanja, če želi urediti svoje notranje reforme. Najbrž je bilo ameriško napenjanje odnosov tudi poskus upočasniti ta proces. Ameriški predsednik pa tudi ve, da ne bo mogel kuriti lokomotive ameriškega gospodarstva samo z naročili vojnim industrijam in s projekti o zvezdnih ščitih.

Prepričani smo, da je k ustvarjanju pravega vzdušja prispevalo marsikaj. Čutiti je posledice dolgega vala mirovnihi gibanj, za katera so pred leti trdili, da so instrumentalizirana ali nepotrebna. Danes ugotavljamo, da so zasidrana v zavesti novih evropskih pokolenj in rojevajo pozitivne posledice. Prav tako je svoj delež prispevala, nebodijetrebna, atomska groza po Černobilju.

Zasluge za spremenjeno vzdušje gre pripisati tudi mirovnim pobudam evropske leve, ki je v tem procesu dala tudi svoje žrtve. Naj nam bo dovoljeno neskomno vzporejanje, vendar mislimo, da bo objektivni zgodovinar čez deset ali sto let priznal vlogo, ki sta jo v najbolj temnih časih druge hladne vojne in soočanja jedrskih vesil odigrala tiha poslanika miru in dialoga, Olof Palme in Enrico Berlinguer. Naš rajni tajnik je svoja zadnja leta prepotoval pol sveta, da bi navezal pretrgane niti sporazumevanja med Mosko in Pekingom, med zahodno Evropo i Sovjetsko zvezo, med Zahodom in neuvrženimi državami. Krivično in nehvaležno bi bilo, če bi tega navdih ne ovrednotili in pozabili nanj, kot se kdaj pa kdaj tudi dogaja.

Pomembno zaslugo gre priznati tudi drznosti in pogumu sovjetskega partijskega tajnika, ki je v Vladivostoku najprej, nato pa tudi na formalni mednarodni ravni potrdil linijo splošnega reševanja kriznih žarišč, začeni z onimi, kot je Afganistan, v katere je vpletena sama SZ. V tem okviru je zblizanje s Kitajsko in val azijske mirovne politike prav tako velikega pomena kot dialog z Washingtonom in stanovalci Bele hiše.

Komunisti, ki delujemo v okvirih evropske leve, smo lahko ponosni na prispevek, ki smo ga dali in dajemo za izboljšanje vzdušja na celini in svetu. V tem nismo poudarjali in ne bomo dajali prednosti idejnemu predznakom, čeprav se jim ne odpovedujemo. Menimo pa, da so dani pogoji za širšo enotnost in skupno nastopanje z velikimi množicami vernih, ki se z enako vnetostjo in drugimi nagibi postavljajo za mir in razorožitev. V tem duhu smo se pridružili mirovnim srečanjem v Assisiju in sprejemamo tudi papeževe pozive k svetovnemu dnevu premirja, ko naj utihne orožje na vseh frontah sveta.

Vendar pa moramo opozoriti tudi na neskladja in nesmisle politike, ki je deklarativno za mir in razorožitev, v resnici pa ne prispeva k premoščanju nakopičenih problemov. V kričnem nasprotju se nam zdi, naprimer, italijanski pristop k programu «zvezdnih vojn», ki mu je

Samo še dva tedna?

Minister za dežele Vizzini je te dni sprejel delegacijo naše svetovalske skupine v deželni svet Furlanije - Julijske krajine. Vodil jo je njen načelnik tov. Pascolat, v delegaciji pa je bil tudi slovenski deželni svetovalec prof. Ivan Bratina.

Iz objavljenega tiskovnega sporočila je razvidno, da se je delegacija pogovarjala predvsem o problemih, ki zadevajo odnose med deželno in državno upravo, na koncu pa je ministra opozorila tudi na vprašanja v zvezi s potekom parlamentarne razprave o okvirnem zakonu o jezikovnih skupnostih (s posebnim ozirom na furlansko) in pa zakonu za globalno zaščito slovenske manjšine.

Minister Vizzini je iskreno povedal, da so o problemu naše manjšine na kratko govorili tudi med reševanjem zadnje vladne krize, vendar je bil pogovor bežen in vsebinsko povsem meglen. Jasno je vsekakor bilo, da liberalci in republikanci nasprotujejo prvi skici vladnega osnutka, ki jo je ministrstvo za dežele pripravilo že pred časom.

Vizzini je zato dejal, da si jemlje še 15 dni časa, ko naj bi v vladni večini razčistili stališča. Če soglasja ne bo, zagotavlja minister, da bo sam šel pred pristojno senatno komisijo in povedal, da se vlada odpoveduje lastnemu osnutku in naj torej nadaljujejo z delom na osnovi obstoječih predlogov parlamentarnih skupin.

Upati je le, da bo minister Vizzini (Psdi) držal besedo, kar se tiče časovnega roka. Svoj čas mu je predsednik vlade Craxi dal na razpolago 10 dni, da pripravi zakonski osnutek. Za vsak dan si je v resnici vzel en mesec, zato nas skrbi, da se kaj takega ne ponovi, sicer bomo na «razčiščenje» čakali več kot leto dni.

Da bo nasprotovanje laiko-nacionalistov ostalo nespremenjeno dokazuje že najnovejša protislovenska kampanja, ki jo je te dni začel milanski «Il giornale» in v kateri sodeluje celo bivši tržaški socialistični župan Agnelli.

botrovala želja rimske vlade ne zaostajati v atlantski in oboroževalni vnemi. Prav tako je težko razumeti militarizacijo Italije v Sredozemlju, da o histeriji republikanskega tajnika Spadolinija v zvezi z vojsko in njenimi problemi sploh ne govorimo. Označiti vsako kritiko na račun življenja v vojašnicah kot «prevratništvo» je znak militaristične demagogije, ki spremlja siceršnje nacionalistične popadke nekaterih italijanskih voditeljev.

Tudi se nam ne zdi ne krščansko, ne demokratično niti napredno, da je Italija med glavnimi izvoznici orožja za Južno Afriko, ki ostane sramota človeštva na začetku tretjega tisočletja.

Pri nas so procesi miru in popuščanja napetosti nujno vezani na sodelovanje s sosedi in mirno sožitje tuživečih narodov. Zato ne moremo prište-

vati k pobudnikom (graditeljem miru, bi dejal škof Bellomi) procesa pomirjevanja in sožitja ljudi in sile, ki na nacionalizmu, diskriminacijah in zatiranju manjšine gradijo svoj politični kapital.

KPI Furlanije - Julijske krajine odločno podpira pobudo, ki jo je započel pokojni švedski premier Olof Palme, naj bi v Srednji Evropi oblikovali veliko berzatomsko cono miru in sodelovanja, v katero bi vključili tako atlantske, kakor varšavske, nevtralne in neuvrščene države. V tem duhu so vsa ta leta in mesece govorile razne delegacije voditeljev naše partije, ko so se podajale v Avstrijo, na Madžarsko in v sosednjo Jugoslavijo.

Nismo na oblasti, niti v tej deželi ne, toda prispevek, ki ga dajemo razvoju in miru na tem področju je kljub temu neizmeren.

st.s.

(foto Magajna)

Upravnopolitični sporazumi na Tržaškem

Kakšen zgodovinski zasuk neki?

Kriza tržaških upravno-političnih teles naj bi torej bila zaključena. Pogojnik je v tem primeru še kako upravičen, saj izglasovanje župana, odborništvo in proračunov še ne pomeni, da ima Trst trdne uprave, ki bodo kos svojim nalogam in pričakovanjem javnosti ter družbenih sil.

Kajti na dlani je, kako je razdelitev oblasti na Tržaškem med sredinskimi in desničarskimi silami bila opravljena na rovaš resnejšega programskega pristopa. Stolčki so, idej pa ni, tako bi lahko strnili osnovno filozofijo novih koalicij, ki še niso predstavile svojih programov. Resnici na ljubo je novoprečeni predsednik pokrajinske uprave, demokristjan Locchi prebral nek programski dokument, vendar še ni jasno, ali gre za dokončno formulacijo in katere so prave interpretacije.

Kakorkoli že, iz prebranega jasno izhaja, da so prevladale v vseh konzervativne težnje, ki je njihov cilj ohraniti vse po starem, životvariti iz dneva v dan, kvečjemu nadaljevati z ustaljeno prakso «molzenja» državnih in deželnih prikpevkov kar tjavendan, brez pravega haska.

KPI bo ohranila do Staffierijeve uprave na občini in Locchijeve uprave na pokrajini odnos neoporečne in odločne opozicije, ker menimo, da je v splošno korist Trsta in njegovih prebivalcev, če se jih čimprej odkrižamo in če se razpočijo pod pritiskom lastnih protislovij. Kajti prepričani smo, da se moramo čimprej odkrižati onesnažujočega vpliva Liste za Trst in krajevnega nacionalno-liberalnega bloka, ki se pre-

ko nje izraža. V tem smislu gre razumeti tudi dejstvo, da smo komunisti vsilili občinskemu odboru vsebino prihodnjih razprav, da preverimo v stvarnosti resnične težnje in programe novih zavznikov.

Komunisti smo povedali, katere točke se nam zdijo nujne in pomembne. Občina naj se izreče o premogovni elektrarni, o sinhrotronu, o izkoriščanju teritorija, o gospodarskih perspektivah mesta, naj zapolni vrzeli v lastnem organiku osebja in tako prispeva k reševanju perečega problema nezaposlenosti med mladino. Kajti nedopustni so demagoški manevri sil, ki se pretvarjajo in delajo, kot da so šele sedaj odkrili gradnjo hitrih cest na Krasu in spoznali, da bo treba zapreti «trbiško» državno cesto 202 za dve leti in speljati promet drugam. Mar tega niso vedeli takoj, ko so bili načrti izdelani in predloženi? Mar je občina zares tedaj razmišljala samo o tem, kako najbolj učinkovito razlastiti zemljo Kraševcev?

Kaj se skriva za demagoškim vikom in krikom ob zaprtju ceste 202? Mar skuša kdo na občini zvaliti krivdo na sežansko gradbeno podjetje, ki dela na tem odseku? V protijugoslovanski ihti pride prav vse prav, kajne? Ali pa se skuša ustvariti meglena zavesa, da bi ljudje pozabili na vsa ostala pereča vprašanja?

To je samo eden izmed primerov, kako slabo upravljajo demokristjani, meloni in drugi zavzniki sredinskih strank to naše mesto in njegovo sicer omejeno ozemlje.

O programu, ki ga je prebral pokra-

jinski predsednik Locchi le malo besed. Odstavek o «Slovencih» (v navednicah zato, ker niso niti navedeni s svojim imenom) je slabši od onega, ki ga je imela prejšnja uprava in ponavlja trditve, da je treba pravice odmeriti na osnovi «prisotnosti in številčnosti». Že res, da je tu izvzeto «ljudsko štetje», vendar naši bralci vedo, da to sploh ni bistveno, saj je preštevanje le limanica, na katero ne bomo nasedali, v resnici pa nam demokristjani in drugi vsiljujejo, s pristankom naivnih zavznikov in simpatizerjev, znano formulo «peticij in referendumov» iz zaščitnega predloga KD, s svojimi conami A, B in nič. Pripisi LpT tokrat, SSK nekdanj, so torej le Blažev žegen za naivneže, ki verjamejo vsaki neumnosti, četudi prihaja iz Butal.

Zanimive so vsekakor interpretacije, ki jih dajejo posamezne stranke. KD najraje molči, kadar ne mežika skrajnim nacionalistom. Zanj govori praksa. Zadnji primer je najbrž sardinski seminar o manjšinah in javnih občilih, ki ga je KD izgnala iz Trsta in dokazala, da ji je bila ena mednarodna konferenca o manjšinah več kot dovolj. Republikanci ponavljajo, z viška nove koalicije, svoje stališče o «poenotenju obstoječih norm», vse to pa zabelijo z nacionalističnim pristopom, zaradi katerega so jih svoj čas najostreje napadali v «Primorskem» in krogih SSK. Cecovini pa je svoje povedal na tiskovni konferenci, ko je zagovarjal preštevanje in poenotenje obstoječih norm, te priložnostno zvišal na 200 in zabelil s trditvijo, da smo «najbolj zaščitena manjšina v Evropi».

Socialisti zagonetno molčijo, vendar

je prav molk o manjšinski problematiki najboljši dokaz o tem, da ji ne pripisujejo osrednje teže v naših razmerah.

Slovenska skupnost je bila, tako pravi, v veliki zadregi, kaj storiti. Predvsem zato, ker so njenega predstavnika sprva metali iz občinskega odbora in ponujali torej tej stranki samo polovično predstavništvo. Šele v zadnjem trenutku, ko so iz koalicije izstopili liberalci in socialni demokrati, so SSk ponudili prazno mesto tudi na občini. Kljub temu se je, že pred tem, opredelila za sodelovanje v zavezništvih, kar pa ne sme čuditi, saj je to dosledno s tradicijo in stališčem, da je treba «biti vedno zraven». (Zato je težko razumeti ihto 'tržaškega gibanja' svetovalca Parovela, ki je predstavnikom SSk očital kolaboracionizem). Vprašljiva je kvečjemu politična interpretacija tega sodelovanja, kakršno daje njen pokrajinski tajnik Harej v pismu «Primorskemu dnevniku». Primerjati čase izpred divjasetih let, ob « aferi Hreščak » z današnjimi političnimi razmerami pomeni namreč posiljevati zgodovino. Sredi šestdesetih let je prišlo do političnega spopada med naprednejšimi demokrati in starim liberalno-nacionalnim blokom, v katerem sta igrala vidno vlogo škof Santin, Lega nazionale in za obema še Alessi-jev «Piccolo». KD, PSI, PSDI in posamezniki v teh strankah so tedaj tvegali nekaj, demokristjani so zapustili «Lego nazionale», medtem ko jih je Santin obsojal. Rezultat tega so bile sicer sramežljive Spaccinijeve in Zanettijeve uprave, katerih smo komunisti imeli dialektičen, toda ne odklonilen odnos. Rezultat tega obdobja je mogoče strniti v uresničenih in neuresničenih obvezah. Uresničena je bila manjšinska konferenca, pa tudi velika antifašistična manifestacija v tržaškem središču za odprto mejo in sodelovanje z Jugoslavijo. Neuresničene so bile obveze o dvojezičnih napisih pred kraškimi vasi in poimenovanjem ulic po slovenskih možeh, čeprav je ten- danc po obdobju zbral na stotine predlogov.

Zgodovinsko oceno tega obdobja podajam v knjigi «Comunisti a Trieste», zato se mi zdi Harejevo izbiranje citatov iz «Dela» tistih let še kar za lase povlečeno. To pa, kar daje misliti, je srhljivo. Harej pravi, da nismo razumeli dogajanja tistih let in isto napako ponavljamo tudi danes. Smo mar res tako slepi, da nismo razumeli, kako je v resnici Staffieri novi Spaccini, Locchi novi Zanetti in da bomo kmalu slišali govoriti o nujnosti odprte meje, sodelovanja z Jugoslavijo in dialoga z manjšino? Je res Gambassini tako prijateljsko nastrojen do Slovencev kakor tedaj Luciano Ceschia? Vattovani odprt do problemov naše šole in kulture kakor tedaj Gozzi?

Mar predstavljajo nove koalicije, ki

so vrnilo življenje razpadajoči Listi, pomemben političen zasuk, v katerem prihaja do izraza izpodrivanje korenin tržaškega liberalno nacionalističnega bloka?

Prepričani smo, da si tudi dr. Harej ne upa trditi kaj takega in da je zgodovinska primerjava v bistvu le posledica polemike, ki ga je zanesla na stranpota.

Bodimo realisti: pripisovati tem zavezništvom strateške cilje bi pomenilo dokazovati res pičlo občutljivost za dramatičnost obdobja, ki ga preživljamo in

perspektive, ki se odpirajo, pa čeprav v nedorečeni in nejasni obliki.

Upati je, da bodo v demokratičnih silah, ki so se iz tega ali onega razloga opredelile za politiko oživljanja Liste, vzklicale razprave, dvomi, pomisleki, drugačna razmišljanja ob soočenju s perečimi problemi sedanjosti. V vsakdanji praksi bomo lahko preverili, v kolikšni meri ustrezajo izrečene obveze in načela trenutnim političnim izbiram. Na koncu pa naj sodijo ljudje.

st.s.

Umrli je Anton Hrovatin - Stevo

Po dolgi in težki bolezni je letos poleti v 80-em letu starosti umrl v Trstu tovariš Anton Hrovatin - Stevo, eden od istrskih prvoborcev, ki je deloval predvsem na področju Umaga in Buj.

Anton je najmlajši sin številne delavske in revolucionarne družine Ivana Hrovatina-Vaneka, tržaškega zidarja. Že pri trinajstih letih sodeluje pri delavskih demonstracijah in barikadah v Trstu. Kot komunist, član KP Italije, je pet let v italijanskih zaporih, do leta 1936, ko se izseli v Zagreb. Tudi tu se takoj vključi v revolucionarno delavsko gibanje, in sicer, kot zidar, v zvezo gradbenih delavcev, ki je bila del Enotne delavske sindikalne zveze (URSS). Posebno je aktiven v organizaciji stavk gradbenih delavcev v Zagrebu. Jeseni se napoti v Španijo, toda na nemško-francoski meji ga aretirajo in vrnejo v zagrebški zapor. Po prenehanju zaporu se ponovno vključi v sindikalno delo. Do leta 1941 je eden od voditeljev Rdeče pomoči in nato Narodne pomoči. Prvoborec Stevo je najprej slavonski partizan, kot številni Istrani, na pomlad 1943 je pa poslan na partijsko delo v Istro, najprej v okolico Pazina in Poreča, po sovražnikovi ofenzivi jeseni 1943 pa kot član Kotarskega komiteja KPH na področje Umaga, kjer ostane do osvoboditve.

Takoj po osvoboditvi se vrne v Trst, kjer se vključi v partijo, ki ga ob priliki

50-letnice ustanovitve tudi nagradi z zlato spominsko medaljo skupno z Domenicom Buratto, Franjom Debeucem in Ivanom Regentom.

Na področju, kjer je deloval, je bil znan samo kot Stevo. Šele po mnogih letih se je izvedelo, da je to bil tržaški komunist, preganjanec in zagrebški sindikalni aktivist Anton Hrovatin.

Slava njegovemu spominu.

Dušan Tumpić

DAROVI IN PRISPEVKI

Ob poravnavi naročnine so v sklad Dela prispevali tovariši: Slamič Pavel iz Trsta L. 4.000, Švab Edvin iz Doline L. 14.000.

V počastitev spomina tov. Marcela Giovanninija ob obletnici smrti prispeva tov. Gerlanc Vida s Kontovela L. 15.000 v sklad Dela.

V spomin na tovariša Andreja Križmančiča ob 3. obletnici smrti daruje tov. Gerlanc Vida s Kontovela L. 10.000 v sklad Dela.

V spomin na Karla Starca daruje Pepi Starc z Opčin L. 10.000 v sklad Dela.

Tovariš Edvard Vogrič iz Nabrežine postaja daruje ob priliki praznovanja 60-letnice rojstva L. 30.000 v sklad Dela. Tovarišu Edvardu čestitamo in želimo še mnoga srečna leta!

V nedeljo je pri Korošcih KD Kolarič organiziralo praznik, na katerem je nastopala folklorna skupina Stu ledi.

Izvajanje konkordata na šolah

Težave še večje kot smo predvidevali

Bliža se datum, ko bi morale po ministrski odredbi šole dokončno rešiti vprašanje učnih programov za dijake, ki ne obiskujejo verouka. In vedno bolj jasno se kaže popolna neprimernost zakona, ki to ureja. Iz vse države prihajajo novice o kršenju norm, neupoštevanju pravic dijakov in bolj ali manj odkritih pritiskih na tiste, ki so izbrali alternativne dejavnosti. Podatke zbira Odbor za šolstvo in ustavo, ki vsak dan odpira nove periferne sedeže.

Prijavljeni slučajji so na meji absurda: na učiteljsku «Gramsci» v Turinu je profesorski zbor odklonil dolžnost, da se ukvarja z alternativnimi dejavnostmi, kar je verjetno tudi edina rešitev, ki jim je preostala, saj je proveditor zavrnil prošnje po dodatnih učnih močeh. Dijaki tako ostajajo na hodnikih. Na liceju «Copernico» v Bologni je ravnatelj rešil problem tako, da je prisilil 66 odstotkov dijakov, ki so se izrekli za druge dejavnosti, da ostanejo med veroukom v razredu.

Na nižjih srednjih šolah ni nič boljše. Primer iz Rima, ki bi zaslužil tožbo: 120 staršev, ki se ob izbiri niso izrekli in bi torej njih otroci po zakonu ne smeli hoditi k verouku, je bilo posamezno klicanih v tajništvo. Rezultat: vsi so se izrekli za verouk. Še vedno v Rimu so na drugi šoli sošolci napadli 17 otrok, ker «so motili pouk» med uro verouka, ko so zahtevali druge dejavnosti. Enega otroka, ki je moral ostati v razredu, je profesor neusmiljeno spraševal o razlogih «njegove» izbire pred sošolci.

Ko smo komunisti kritizirali način, kako je Falcuccijska uvedla norme konkordata v šoli, smo stalno poudarjali, da nočemo ustvarjati nobene napetosti med verniki in ostalimi. Toda način, kako se te norme izvajajo, ustvarja v praksi situacije, ki presegajo vsako mejo. Zaradi tega je komunistična skupina v poslanski zbornici predložila ministru zahtevo po skrbni preiskavi o izvajanju zakona, ki povzroča takšne težave in diskriminacije. Zahtevo postavlja poleg komunistov vse širši krog političnih, sindikalnih in družbenih organizacij.

O načinu izvajanja zakona na slovenskih šolah se zelo malo sliši, toda situacija ne more biti boljša, saj je ta problem le še dodatek k vsem problemom, ki jih je naša šola že imela. Da bi katera šola imela pripravljen program za alternativne dejavnosti, nismo še slišali. Slišali smo pa za šole, kjer profesorski zbor daje dijakom na razpolago več možnosti: ali lahko ostanejo v razredu, ali so lahko na hodniku, ali gredo lahko domov, v nekaterih slučajjih lahko celo brcajo

žogo na dvorišču. Toda to smo «neverniki» lahko počenjali tudi pred zakonom. Vse te rešitve so povsem nesprejemljive.

Kolikokrat smo slišali, da nam šola ne daje dovolj? Koliko učiteljev in profesorjev se stalno pritožuje, da nimajo časa, da bi uvajali kako važno tematiko? Sedaj na lepem ostajajo ure, ko se ne ve, kaj bi se z njimi počelo. Novost zahteva nedvomno malo več dela: koordinacija urnikov, dogovarjanje o programu, dodatne učne moči, prostori, ki niso vedno na razpolago. Toda ti problemi niso nerešljivi. Po mnenju Falcuccijske se lahko rešijo v enem mesecu (to je čas, ki ga je dala šolam na razpolago). Toda od tega meseca ostaja le še en teden. Koliko šol je v tem času organiziralo sestanke s starši, da bi se pomenili? Koliko jih je zahtevalo dodatne učne moči? Ali je ta ustanova že tako zarjavela v svoji birokratični lenobi, da pred problemom dvigne roke?

Kot pri vsaki stvari je tudi tukaj najvažnejše, da se sami postavimo za svoje pravice. Zato pozivamo vse, da pridejo z besedo na dan. Seveda, ni lahko. Vsak se boji, da bo njegov otrok lahko trpel posledice, toda če se v tem trenutku ne bomo oglasili, bo tudi ta prilika za vsaj majhno spremembo naše šole izgubljena.

Zato zahtevajmo sestanke, na njih pa odklanjajmo vsako rešitev, ki našim otrokom ničesar ne nudi. Novost tega zakona namreč ni možnost, da ne obiskujejo verouka, saj je ta možnost obstajala vedno, novo je to, da lahko zahtevamo v teh urah dodatni pouk. Na naših, slovenskih šolah, bi jih lahko izkoristili za kako manjšinsko problematiko,

na primer zagodovino naših krajev, ali pa za spoznavanje vseh ver, ki se v naših krajih križajo, in njihov vpliv na našo kulturo, da ne govorimo o drugih svetovnih verah, o katerih razen imena ni slišal ničesar na šoli niti kdor je prišel do univerze.

Tatjana Čuk

Prejeli smo

Učiteljski zbor dolinskega didaktičnega področja zbran na redni seji dne 2. oktobra 1986 je ugotovil, da kljub številnim pozivom ni bil še sestavljen in odobren nov učni načrt, ki bi jezikovno in vsebinsko upošteval specifičnost slovenske šole.

Še vedno so odprta številna vprašanja, ki so neposredno vezana z organizacijo pouka; med temi naj omenimo zlasti uvedbo tujega jezika, ki bo za slovensko šolo tretji jezik.

Z željo, da ne bi tudi na ta učni načrt čakali deset let kot na prejšnji iz leta 1955 in, ker bodo novi programi začeli veljati že z naslednjim šolskim letom, odločno pozivamo odgovorne oblasti, da čimprej imenujejo komisijo izvedencev, ki bo prilagodila učni načrt potrebam slovenske šole. Le tako bo novi učni načrt zaživel v duhu svoje uvedne postavke — O vzgajanju k demokratičnemu sožitju — ki se nanaša na 3. člen italijanske ustave: «...V otroku bomo izoblikovali zavest, da so vsi državljani enaki pred zakonom, neglede na spol, raso, jezik, veroizpoved, politično prepričanje in osebni družbeni položaj».

Učiteljski zbor dolinskega didaktičnega področja

Prejšnji teden je vodstvo Slovenskega stalnega gledališča predstavilo letošnji repertoar. Naj spomnimo bralce, da je še v teku vpisovanje novih abonementov.

Moskovske beležke: julij-avgust 1986

Boj proti pijančevanju: generalka splošne mobilizacije za reformo

(Nadaljevanje iz prejšnje številke)

Stojan Spetič

Demokracija in prozornost, vendar brez zahodnih receptov

Prav te dni so nekateri italijanski časopisi začeli objavljati, z običajnim senzacionalizmom, izvlečke iz govora Mihajla Gorbačeva na srečanju s skupino pisateljev, pred njihovim kongresom. Teorija o «sovjetski stiskalnici» je v tem povsem potrjena, z najvišje ravni. Gorbačev sam poudarja nujnost splošne mobilizacije vseh ustvarjalnih sil, da se odstrani srednja, vmesna, zaviralna plast birokratov in lenuhov, ki se skrivajo predvsem v sami partiji. V kulturniških krogih pa dodajajo še misel, da je treba razkrinkati predvsem «konzervativno polovično kulturo», ki je značilna za te

plasti prebivalstva.

V mobilizaciji vseh sil za reformo, oziroma dopolnjevanje in pospeševanje revolucije, računa sovjetsko vodstvo na podporo in pomoč tudi v svetu. Gorbačev je sicer večkrat poudaril, da ima Sovjetska zveza svoje zgodovinske izkušnje in modele, zato ne bo sprejemala receptov, ki jih tako radodarno ponujajo z Zahoda. Je pa tudi res, da potrjuje besede, izrečene na pogrebu našega pokojnega tajnika Berlinguerja, ko je poudaril, da «njegove kritike niso bile zaman». Je mar naključje, da se novo sovjetsko vodstvo tako trudi, da bi uveljavilo načela demokracije in prozornosti? Tudi v najbolj praktičnih aspektih, kot so vo-

litve. Pred kratkim je znani jurist napisal v «Literaturki» razpravo, v kateri se ogreva za spremembo «volilne prakse» in uveljavljanje izbire med več kandidati. Pri tem ugotavlja, da sovjetski (nedvomno enopartijski) sistem ni nikoli predvideval prakse enega samega kandidata na volitvah za vsako razpoložljivo funkcijo. To se je uveljavilo v praksi zadnjih desetletij, a ni bilo tako od vsega začetka. Vračanje k izvirnemu duhu sovjetov kot organu «odposlancev» pomeni namreč tudi to, da lahko baza izbira med različnimi kandidati in različnimi pogledi.

Madžarski laboratorij gospodarskih reform

V tem je najbrž tudi odsev razprav in prakse nekaterih drugih socialističnih držav, predvsem Madžarske, ki jo je že pokojni Andropov imel kot «laboratorij reform», preizkusno polje za spremembe v gospodarstvu in partijski politiki.

Iz pogovorov s prijatelji sem si izpisal tudi take misli.

«Sedaj postavljamo na glavo odnose z drugimi socialističnimi deželami vzhodne Evrope. Prej smo mislili, da morajo vsi posnemati sovjetski model. Res so ga, zlepa ali zgrda, vendar so nas posnemali v vsem, tudi v napakah, ki bi se jih radi sami otresli. Seveda, nekateri so v tem posnemanju šli do skrajnosti, drugi pa so, hvala Bogu, samo govorili, da se z nami strinjajo, delali pa so po svoje. Nekoč, še pred nekaj leti, smo heretike in reformiste kritizirali ali celo grobo obračunali z njimi. Tak primer je bila Češkoslovaška. Hvalili smo Bolgare, sedaj pa nas je sram, kajti tam lahko gledamo, kot v zrcalu, naše napake. Drugače je z vzhodnimi Nemci in Madžari. Ti nas lahko naučijo marsikaj, saj so na tiho reformirali svoje družbe in nas prehiteli v marsičem. Lahko bi rekli, da je naša smer v Madžarsko, vendar se moramo izogniti Jugoslaviji».

Jugoslavija je namreč, s svojo kronično gospodarsko krizo, že pravi pojem zmede in nevarnosti pretiranega eksperimentiranja. Koliko pri tem pomaga slabo informiranje sovjetske javnosti o resničnih pogojih, v katerih deluje in se razvija jugoslovanska družba, ni mogoče preveriti.

Kampanja «glasnosti» in tveganja zaradi izrečenih kritik v očeh satirikov «Krokodila»: pod vinjeto je zapisan pogovor med direktorjem Volkom in tajnico Lisico: «Ste slišali za tov. Zajca, ki me je odkrito kritiziral na javnem sestanku? Rad bi ga spoznal». Tajnica odgovarja: «Ravnokar vam ga predstavljam».

Jugoslovanske obleke

Bo pa tudi držalo, da je Jugoslavija za povprečno sovjetsko žensko ali dekle tudi dežela, ki ji daje možnost, da uveljavi svojo nežnost, lepoto in eleganco. V moskovskih trgovinah so jugoslovanske obleke razprodane v nekaj dneh, morda v nekaj urah. Čevlji pa so pravi simbol modernosti. Jugoslovanska podjetja se pri tem muzajo, saj imajo v SZ neizčrpno tržišče. Spominjam se resnične anekdote, ki mi jo je pred leti pripovedoval sarajevski funkcionar velikega izvoznega podjetja, bivši mestni župan po vojni. Nekega dne so se v velikem moskovskem magazinu pojavili jesenski ženski čevlji jugoslovanske proizvodnje. Bilo jih je kakih dvestotisoč parov, pa so jih razprodali v dobrih desetih dneh. Direktor magazina se je obrnil na ministrstvo, od tod pa na jugoslovansko predstavništvo s prošnjo, kdaj lahko pride nova pošiljka. Žal so jim morali odgovoriti, da šele čez leto dni, kajti tistih dvesto tisoč parov je bila vsa letna proizvodnja omenjene tovarne. Ne vem, kako se je zadeva končala, čeprav menim, da je tu vskočil proces sodelovanja med podjetji in republikami. Ali pa tudi ne.

Po tem »jugoslovanskem oklepaju«, še nekaj o odnosih v vzhodnem bloku. SZ sedaj spreminja odnose v SEV-u (pri nas ga poznajo kot »Komekon«), skupnem tržišču socialističnih držav. V čedalji večji meri skuša uveljaviti načela sodelovanja na področju »know how«, znanja in projektov. Tako so se obrnili na vzhodno Nemčijo, da bi njeni strokovnjaki na novo organizirali trgovinsko mrežo po zgledu potrošniških zadrug KONZUM. Madžari objavljajo rezultate svojih eksperimentov v gospodarjenju.

Sovjetski špageti in pizza

«Pravda» je sredi poletja objavila, med drugim, tudi zanimivo »postanovljenje« o moki in močnatih izdelkih. Dolgovečno, vendar je bila srž resolucije dokaj jasna: Rusi naj se naučijo jesti testenine. V tem, seveda, ni nič slabega, tudi ni v nasprotju z ruskosovjetsko prehrabeno tradicijo, saj so že v prejšnjih stoletjih sprejemali iz drugih evropskih dežel jedi in običaje: od Francozov slaščice, čokolado in sladoleda, z Balkana zelenjavne jedi, iz turških pokrajin »kebab« (ražnjiče, čevapčiče in podobno), iz srednje Azije in Perzije »plov«, pečeni riž in podobno.

Nič hudega, torej, če bodo odslej jedli tudi makarone in špagete. Kot se navdušujejo še sedaj nad »pizzami«. Nekega dne me je pot zanesla na Kutuzovski prospekt, od kijevske železniške postaje proti središču mesta, ko je iz odprtih oken velike restavracije zadišalo po »pizzi«. Pokukal sem vanjo in videl sto-

tine mladih ljudi, ki so se — kot pri nas — stiskali pri mizah in obdelovali »pizze« vseh vrst, z ribami, skuto, jajci, gobami ali pršutom, papriko in čebulo, česnom in salamo, zraven pa goltali pep-sikolo ali sadne sokove. V piceriji je bilo mesta za kakih tisoč ljudi, v drugem delu pa je bila nekakšna diskoteka z dobrim ozvočenjem. Povedali so mi, da so te pizzerije delo naših tovarišev iz Emilije - Romagne, ki jih gradijo kar po vrsti, opremijo in še naučijo ruske kuharje, kako se stvari streže, da bo prav. V mreži restavracij za »fast food«, kot jim pravijo Amerikanci, ali »topte malice«, kot bi jim rekli Slovenci, so namreč tudi pizzerije pomembna postavka. Odpravljajo namreč počasni in antipatični sistem, po katerem je večina restavracij in bifejev v mestnem središču pogodbeno stregla samo uradnikom nekega podjetja ali ustanove ob urah kosila, javnosti pa samo zvečer. Tako je tujec, ki bi v opoldanskih urah kolovratil po središču, bil obsojen na dolgotrajen post in neprijetno odiranje izpred zaprtih restavracij, ki so bile samo za abonente.

No, bilo je nekega deževnega dne, ko sta mi prijateljici potožili, da sta vegetarijanci in ne vesta, kaj izbirati v študentski menzi. Mimogrede mi je ušlo, da bi lahko skuhal testenine z zelenjavno omako, po italijansko. Dogovorjeno - storjeno. Na zelenjavnem trgu sem kupil paradižnike, paprike, baziliko in čebulo, nato pa sem se lotil iskanja špagetov. Kje, zaboga, naj jih najdem v prostori Moskvi, sem si dejal, saj je »Pravda« komaj objavila resolucijo o močnatih izdelkih, Rusi pa itak redko pripravljajo testenine zase. Ne vem, čemu me je vrag silil, da sem se odpravil v »Mežcenter«, ali Hammerjev market, kot pravijo modernemu »shopping centru« na nabrežju reke Moskve, ki ga je podaril znani ameriški kapitalist in prijatelj Sovjetske zveze, dr. Hammer. Tisti, ki je ob

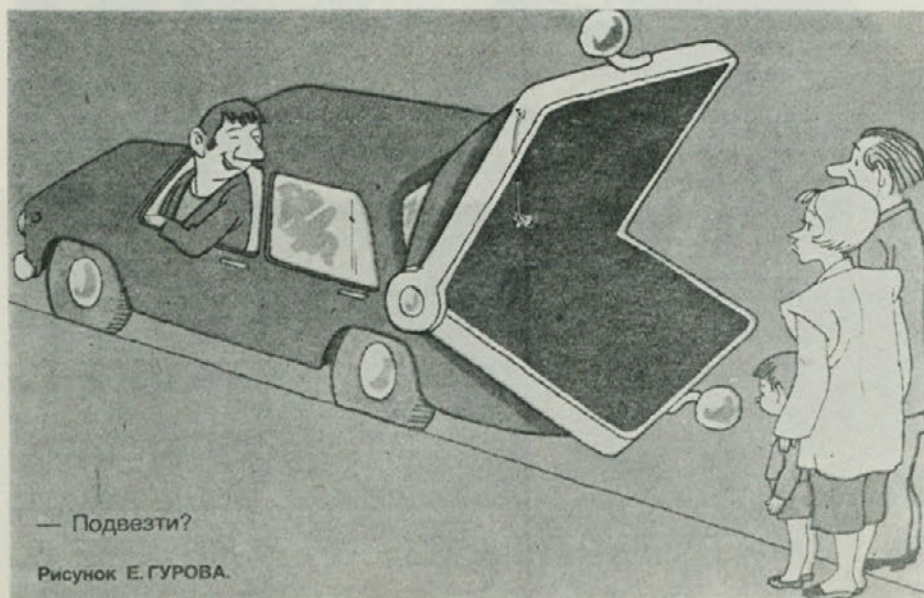
černobiljski nesreči takoj poslal letalo z zdravili in nato plačal dr. Galeja, da je nekaj mesecev preživel v SZ in pomagal pri presajanju kostnega mozga. Tisti Hammer, ki je star skoraj sto let, trdoživ in žilav, in je v svojem življenju poznal že Lenina, s katerim sta bila osebna prijatelja, nato pa vse sovjetske državne poglavarje do današnjih dni. Kapitalist in zdravnik, ki je vzljubil Rusijo v letih hudih lakot in pomanjkanja, ne da bi gojil posebnih simpatij do komunizma, ker mu je bil (njemu, teksaškemu naftnemu mogotcu) seveda tuj.

Vstopil sem v ta Hammerjev center, obstal ob lestencih, ogromnih stopniščih, nebrzdanem luksusu in razkošju, vendar v supermarketu nisem našel tega, kar sem iskal: špagetov. Obupano sem se vrnil k univerzi in zavil v samopostrežno trgovino za našo fakulteto. Presenečen sem odkril velike pakete »slame«, kot Rusi imenujejo špagete (pod skupnim imenom »makaroni«). Rdečrumeni paketi za kilogram testenin, kakršnih se spominjam iz mladih let. To so napolitanski špageti, dolgi en meter, na polovici zaviti, kakor sponke za lase.

Oddirjal sem v stanovanjski blok, kjer so me že nestrpno čakali. Bili so kusi, pa tudi prekuhali se niso, ker sem jih pravočasno polil z mrzlo vodo in ustavil vretje. Naslednje dni sem moral še ničkolikokrat razlagati ruskim znan- kam, kako se pripravljajo »pizze« in kako kuhajo špageti. Obljubil sem jim, da bom pri ocenjevanu strog, ko se prihodnjič srečamo.

Zasebni taksisti za potrdilo treznosti

Madžarski reformizem kot model, tudi tedaj, ko se je utrnilo spoznanje, da zasebna pobuda ni vedno in povsod iz-

Kritika stare prakse odiranja turistov in drugih potnikov, ki so se morali posluževati nezakonitih privatnih taksijev (Iz »Krokodila«)

koriščanje človeka po človeku. Tako se v Sovjetski zvezi počasi, komaj zaznavno, širi krog možnosti za zasebne pobude. Nič takega, kot pri nas, seveda, vendar je tudi to nekaj, posebno v družbi, kjer je bil (in je še) državni uslužbenec tudi «gutalinščik», čistilec čevljev na ulici, ki v svoji utici z električno pečico v mrzlih zimskih mesecih opravlja pomemben posel, predvsem v bližini gledališč in kinodvoran. Saj ni lepo, če greš v gledališče s čevlji, ki jih je obrizgal umazan sneg na cesti.

Sedaj so začeli uvajati tudi zasebne taksije. Postopoma, eksperimentalno, za sedaj. Gre za to, da lahko delavec ali upokojenec zaokroži svoje osebne dohodke, če to želi in če ima svoj avtomobil. Doslej je bila namreč navada, da si na ulici najemal javni taksi, če pa ga ni bilo, so prišli prav tudi «črni šoferji», zasebniki, ki so za krajši prevoz zahtevali tudi petkrat višjo ceno. Tuji turisti so marsikdaj nasedli, pa tudi domačini, če se jim je mudilo.

No, delavec, uradnik ali upokojenec s svojim avtomobilom lahko dobi obrtno dovoljenje, če hoče opravljati službo zasebnega taksista. Ob določenih urah, seveda, recimo od 3. popoldne do devetih zvečer, da bi ne prihajali naslednjega dne v službo pretrujeni in tako oškodovali proizvodnjo. Taksisti lahko opravljajo službo po vnaprej določenih tarifah, ki jih določi občina, morajo pa predložiti tudi «potrdilo o treznosti». Za kaj gre, je vsakomur jasno, posebno še, če upoštevamo kampanjo Gorbačeva proti pijančevanju, ki meji že na «suhi zakon», kot pravijo tu popolnemu prohibicionizmu alkoholnih pijač.

«Potrdilo o treznosti», torej. Dobiš ga v mestnem sovjetu, če imaš potrdila delovnega kolektiva, da ne piješ na delu in zdravnika, da ga tudi sicer ne cukaš.

Poleg tega preverijo na prometni milici (GAI), ali so te že kdaj kaznovali zaradi vožnje v vinjenem stanju.

Televizija je oddajala reportažo iz mesta Grozni, v južni Rusiji, skoraj pod Kavkazom. Tu so izvedli prvi preizkus z zasebnimi taksiji. Oddali so 1600 dovoljenj prav tolikim zasebnim taksistom, s katerimi so meščani Groznega zares zadovoljni.

«Vljudni so», pravi prvi intervjujiranec, «takoj ustavijo in ne nergajo, če moraš na podeželje».

«Sedaj so vljudni tudi državni taksisti, ker imajo konkurenco», dodaja njegov sosed.

«Ni nam treba nervozno čakati v vrsti tudi na taksi», se vmeša tretji, medtem ko starejši meščan začne govoriti o tem, da je po njegovem kršena sovjetska ustava, ki določa enakopravnost vseh državljanov, ne glede na jezik, spol in vero.

Tako se je izvedelo, kje ga žuli. Večino «potrdil o treznosti» so dobili... muslimani, ki po ustaljeni tradiciji ne pijejo alkoholnih pijač, medtem ko je težko najti pravega Rusa, ki bi se ga ne natakul vsaj enkrat v svojem življenju.

Je pa tudi druga reakcija. Slovanski del SZ se zaveda, da mu je alkohol odvezal življenjske sile, razkrajal družine, nižal storilnost dela. Ukrepi proti pijančevanju so bili zato nujni, celo usodni.

«Suhi zakon» proti pijančevanju

Najbrž ga ni ukrepa, ki bi tako razdelil javno mnenje, kot je bil «suhi zakon» proti uživanju alkoholnih pijač, s katerim se je Gorbačev pravzaprav predstavil na javni sceni. Tudi ni manjkalo zabavljanja čezenj. Še danes ljudje v šali

spominjajo, da je Mihajl Sergejevič doma iz Kislovodska, torej mesta mineralnih vod, pa ga imenujejo «naš mineralni sekretar» (namesto «generalni sekretar»). Po ruski tradiciji se generalnemu sekretarju okrajšano reče tudi «gen-sek», toda Mihajl Sergejevič ostane v zgodovini kot «gen-sok», človek, ki je Ruse naučil, da pijejo sadne sokove.

Alkoholizem je bil v zadnjih letih prava rakasta rana sovjetske, toda pravilno bi morali reči ruske, ukrajinske in beloruske družbe. Ti trije slovanski narodi so bili namreč znani prav po pijančevanju, ki je postajalo pravo socialno zlo. Narodi muslimanske srednje Azije ne pijejo, na Kavkazu pa se je uveljavila tradicija zmernega uživanja vina, medtem ko so na severu uživali predvsem vodko, razna žganja, do krepkih pijač s 60 ali več stopinjami alkohola. Pili so «na smrt», kot se je govorilo, torej do omedlevice. Znane so bile «trojke», pivske družčine treh neznancev, ki so se pred trgovino z žganimi pijačami dogovorili, kupili steklenico vodke in jo popili za plotom. Vodka je čedalje bolj prodirala na delovna mesta, bila je glavni povod za množične pojave razporoke in torej demografski padec, ki je prizadel predvsem ruski narod...

Tako dramatično sliko je Gorbačev poznal že prej, vendar je lahko uveljavil ukrepe «suhega zakona» šele v trenutku, ko se je v Sovjetski zvezi začelo veliko gibanje za reforme. «Suhi zakon» je namreč, kot sam najraje pravi, «generalka reforme», primer splošne mobilizacije, ko je vsak državljan dolžan dokazati, da je pripravljen spremeniti stil življenja in delovne navade. Kajti pijančevanje je kakor lenoba na delovnem mestu ali birokratska brezbriznost: vse tri škodujejo družbi in njenemu napredku.

Kako praktično izgleda «suhi zakon»? Predvsem gre poudariti, da je učinkovit, saj je večina pijancev domala izginila z moskovskih ulic. Alkoholnih pijač ne prodajajo, niti ne točijo, razen dovoljenih ur, od dveh popoldne do sedmih zvečer. Pa še to samo v dovoljenih trgovinah in restavracijah, ob hrani. Trgovine z vinom in vodko ne smejo biti blizu šol ali večjih tovarn. Tako se v časopisih pojavljajo pisma občanov, ki opozarjajo oblast, da se taka trgovina nahaja blizu šole in so jo pozabili zapreti. Odpor krajevnih oblasti je precejšen, saj so mnogi računali prav na «pijani proračun», ko so trgovine in delovne organizacije presegle plansko količino prodanih dobrin prav na račun alkoholnih napitkov. Tako se pritožuje prodajalka nekje na Jugu: «Plana ne izpolnujemo, ker nam manjka prav blago, po katerem je povpraševanje največje...» In jo časnikar vpraša: «Katero blago mislite?» Ona pa njemu nazaj: «Oh, saj veste...» Tujemu bralcu je razgovor skorajda nerazumljiv, domačin pa dobro ra-

Pijandura kaže na svoje «najljubše ure», ko je dovoljena prodaja alkoholnih pijač (Iz «Krokodila»)

zume, da so trgovine bile slabo založene z drugim blagom, nikoli pa ni manjkalo na policah vodke, konjaka in drugih pijač, s katerimi se je najlažje zasluzilo.

Sedaj je prodaja pijač omejena. Na ulici Gorkega, v strogem središču Moskve, je taka trgovina z «vinsko-vodnim oddelkom» (vodni pomeni, da prodajajo vodko, seveda). Pred trgovino se vije na pločniku že v poznih jutranjih urah dolga vrsta, skoraj sami moški srednjih let, ali upokojenci. Miličnik občasno preverja, ali v vrsti ne stojijo ljudje, ki bi sicer morali biti na svojem delovnem mestu, kajti v delovnem času je prepovedano piti alkoholne pijače. Stvar se zdi samoumevna, pa ni bilo vedno tako. Ljudje gredo mimo vrste in se nasmihejo. Od časa do časa se kak starejši človek glasno opravičuje: «Jaz, veste, običajno ne pijem. Vendar imamo jutri 'pominke', saj razumete, gostje bodo v hiši». Marsikdaj ima v žepu celo potrdilo, da je tako. «Pominki» so nekakšna progrebščina, mesec dni po smrti sorodnika, ko se zberejo vsi svojci na praznično kosilo in obujajo pokojnikov spomin ter urejajo njegove posmrtno zadeve.

Tako, torej. Nič več trojk pred magazini vodko, tudi ne drugih oblik skrivnega prodajanja. Nekoč, še pred nekaj

leti, si vodko in vino za improviziran praznik dobil ponoči kar v taksiju. Kar na ulici si ustavil taksi in se vsedel vanj. Šoferju si namignil, naj vozi počasi, ker se ti nikamor ne mudi, pa je sam razumel. Rekel si, da bi rad pil in povedal kaj. Šofer je običajno ustavil taksi v temni ulici, ali na robu velikega trga, odprl prtljažnik in ti postregel s steklenicami iz spravljenih zabojev. Seveda je bila cena najmanj dvojna, če že ne trojna.

Sedaj se na ulici lahko pije samo raznovrstne, tudi zelo okusne sadne sokove, kvas, mineralno vodo, sifon s sirupom iz avtomata. V restavraciji lahko normalno piješ vodko ali vino, vendar je pijača zelo draga.

Zadovoljne mamice

Pred začetkom šolskega leta so še enkrat podražili ceno alkoholnim pijačam. V dekretu sovjetske vlade pa je bilo poudarjeno, da bo izkupiček iz prodaje dražjih alkoholnih pijač šel v poseben sklad, iz katerega bodo financirali pocenitev oblek in drugih potrebščin za šoloobvezne otroke. Res so že naslednjega dne pocenili tudi za 25% obleke, plašče, šolske potrebščine, čevlje. Mamice, ki so ravnokar nakupovale pred začetkom šolskega leta, so bile spet zadovoljne.

Sicer pa je kampanja proti pijančevanju oblikovala v Sovjetski zvezi trden blok soglasja in spontane podpore Mihajlu Sergejeviču in novemu vodstvu. V ta «blok» spadajo vsekakor ženske, teh pa je več kot polovica, ki same ne pijejo, pa tudi niso več prenašale pijanih mož. Dejansko je bila pijača glavni razlog za ločevanja.

V Ameriki je podobni «prohibicionizem» sprožil val gangsterstva in spodbudil organizirani kriminal. Vendar je treba upoštevati, da se je to dogajalo v pogojih privatnega gospodarjanja, ki ga je država lahko nadzorovala samo z represivnimi ukrepi. Sovjetsko državno-plansko gospodarstvo pa je omogočilo, da so tovarne piva, vodke in drugih pijač čez noč prekinile proizvodnjo in se sedaj lahko od duše nasmejejo, ko srkaš sladko osvežilno pijačo, recimo iz mandarinovega soka, na etiketi pa piše, da je to izdelek moskovske «pivovarne».

Seveda, na kmetih je drugače. Kmet sam kuha žganje in ga tudi sam popije. Imenujejo ga «samogonj», vendar je pojav manj zaskrbljujoč, saj kmet tudi krepkeje dela, se hrani, pije v domačem okolju, kjer ga že sama družina brzda. Pijančevanje na kmetih je tako manj zaskrbljujoče in ga ni mogoče zatirati. Kljub temu pa je prodajanje žganja na kmetih prepovedano.

Le redkokdaj se zgodi, da uveljaviš prepovedano željo po pijači. Sam sem to doživel prvič, ko sem bil z družino v parku Gorkega na sprehodu. Zavili smo v bife. Otrokom smo naložili ocvrta jajca s pršutom, zase pa kruhke s prekajeno ribo, najbrž je bila jesetrina. Zaman sem moledoval žensko za točilno mizo, naj mi da par kozarcev vina, saj ribe ni mogoče jesti in piti zraven jabolčni sok.

Drugič je šlo lažje. V restavraciji s prijatelji, natakaj je bil zelo vljuden. Naročili smo neko pečeno meso s krompirjem, zraven nam ponuja sladko osvežilno penečo se hruškovo vodo. Z žalostnim obrazom sem odklonil in milo zatarnal, da bi najraje popil malo piva. Pogledal je na uro. Bilo je še prezgodaj, do dveh je manjkalo še dobrih štirideset minut. Potem pa je le pokimal in brez besed odšel. Kmalu zatem je položil na mizo stekleno posobo in glasno poudaril: «Tu sem vam prinesel kvas, ki ste ga želeli, tovariši». Kvas je temen, kakor črno pivo, pa se tudi rahlo peni. Plačal sem, dodal rubelj napitnine in bil zadovoljen, ko sem občutil na jeziku prijetni grenki priokus piva. Zraven pa smo se pogovarjali o tem, da se bo moral «suhi zakon» prej ali slej spremeniti. Čez nekaj let bodo najbrž lahko sprostiti prodajo lažjih alkoholnih pijač, kot sta pivo in vino, če se bodo medtem tudi Rusi spremenili in ga bodo pili z drugačnim pristopom, kot prijetno doživljajo v družbi, ne pa jemali kot samotarsko ljudsko obliko omamljanja in bega iz življenja.

(Nadaljevanje sledi)

Aspekti kampanje proti uživanju alkohola: «Lutkar»; iz «Krokodila».

DELO Ljubljana

NEMIRNA JUŽNA KOREJA

Lahko režim omogoči demokratizacijo?

**Politična kriza v Južni Koreji, dr-
žavi, ki bo letos gostiteljica azij-
skih športnih iger, leta 1988 pa
olimpijskih, dobiva nove poteze.
Vlada predsednika Čun Du Hvana
je navezala dialog z opozicijskimi
strankami in obljubila, da bo pre-
tresla možnosti reforme politične-
ga sistema, obenem pa se vse bolj
krepi študentski radikalizem in
protiamerikanizem. Vrste se spo-
padi med demonstranti in policijo,
na ameriških objektih v Južni Ko-
reji je eksplodiralo več bomb.**

Čun Du Hvan, ki ga opozicija imenuje diktator-
ja, je še nedolgo tega zavračal vsako možnost
spremembe ustave in političnega sistema. Zato
se zdi nedavna ustanovitev parlamentarne ko-
misije za revizijo ustave na pogled presenetljiva,
nadaljnji premik študentov v radikalno (deloma
tudi ekstremistično) smer pa protisloven. Drugi
paradoks – če smemo nekoliko špekulirati – je
najbrž v tem, da je naraščajoče nasilje položaj
vlade celo okrepilo. Nekaj zaradi tega, ker jav-
nost nasilnim demonstracijam in ekstremistič-
nim akcijam ni naklonjena, nekaj zato, ker je
očitno razpadlo dosedanje zavezništvo med naj-
močnejšo opozicijsko novo korejsko demokra-
tično stranko (NKDP) in radikalnimi študent-
skimi aktivisti. Slednji zdaj obtožujejo NKDP
(ki jo neuradno vodi karizmatična »dvojica Ki-
mov« Kim Dae Džung in Kim Jung Sam) opor-
tunizma in pripravljenosti na kompromise z re-
žimom.

Orišimo na kratko ozadje najnovejših dogajanj,
med katerimi so južnokorejsko javnost zlasti
razburili javni protestni samostojni z zažigom
treh študentov (menda pa jih je na podobne
podvige pripravljenih še več).

Trenja med opozicijo (iz vrst intelektualcev,
študentov, delavcev, v zadnjem času tudi cerk-
venih krogov) in režimom (za katerim stoji voj-
ska) se vse močnejše razvijajo že dobro leto in
pol. V tem obdobju jih je namreč dodatno spo-
budilo troje dogodkov: najprej vrnitev opozicijs-
skega voditelja Kim Dae Džunga iz izgnanstva v
ZDA (na zadnjih predsedniških volitvah leta
1971 je dobil Kim kot opozicijski kandidat 46
odstotkov glasov, leta 1980 pa je bil zaradi
protirežimskega delovanja obsojen na smrt,
vendar je bila obsodba kasneje razveljavljena),
nato parlamentarne volitve, v katerih je tedaj
komaj ustanovljena NKDP dobila nepričakova-

no veliko glasov (29 odstotkov, nasproti 35 od-
stotkom Čunove vladajoče stranke demokratič-
ne pravice) in končno peticijska kampanja opo-
zicije za revizijo ustave, ki traja že nekaj mese-
cev. Temu je treba dodati še nedavni obisk
ameriškega državnega sekretarja Shultza, ki je
pomenil za opozicijo veliko razočaranje, za re-
žim pa dragoceno podporo. V tem obdobju se je
poleg izražanja nezadovoljstva nad političnimi
represalijami, zakoni, ki kratijo demokratične
svoboščine, vpletenostjo vojske v politiko in
plačami delavcev močno okrepil tudi protiamer-
ikanizem (država je tako trgovinsko kot voja-
ško tesno navezana na ZDA).

Na napade opozicije je režim odvrnil ostro – š z
večjimi povračilnimi ukrepi. (To taktiko zdaj
skuša deloma ublažiti; v preteklosti pa so se že
večkrat menjala obdobja ostrine in popuščanja).
Tako opozicijski politiki kot novinarji, publici-
sti, umetniki, kritični do vlade (ali v zvezi z njo
do ZDA) so deležni še močnejšega policijskega
nadlegovanja, racij, aretacij, ukrepov, kot so
zaplenbe knjig, zapiranje razstav in podobno.

Dolga tradicija študentske bojevitosti

Poglavje zase so odnosi med režimom in štu-
dentskimi aktivisti (neredko se jim pridružujejo
tudi profesorji). Potem ko se je v prejšnjem letu
stopnjevala protirežimska dejavnost, demon-
stracije, zasedbe univerz in protiameriška gonja,
je vlada celo skušala uvesti zakon, po katerem
naj bi aktivistične študente pošiljali na šestme-
sečno »prevzgojo« v posebne centre. Ob prote-
stih domače javnosti so temu nasprotovali tudi
ZDA, in Čun je moral zamisel opustiti. Vseeno
pa je v veljavi nič milejši zakon, ki omogoča
prisilno rekrutiranje vsakogar, ki ga policija
ovadi kot sumljivega, šolske uprave pa lahko po
hitrem postopku odslovijo politično aktivne štu-
dente. Med 1500 političnimi zaporniki, kolikor
jih je po mnenju opazovalcev v Južni Koreji, je
več kot polovica študentov.

Te razmere so razumljivejše, če upoštevamo, da
imajo spopadi med radikalnimi študenti in re-
žimom globoke korenine. Že leta 1960 so množič-
ne demonstracije in nemiri, ki so jih sprožili
študentje, prisilili k odstopu tedanjega predse-
dnika Singmana Ria. S krvjo je zaznamovan tudi
upor študentov in delavcev v Kvandžu leta
1980, ko je pod tanki in posegom vojakov kon-
čalo 193 (uradni podatek) žrtev. Spomin na ta
dogodek je še zdaj eno močnih gibal študentske-
ga protiamerikanizma, saj so vojaški poseg odo-
brili tudi poveljniki ameriških sil v Južni Koreji
(po veljavnih južnokorejsko-ameriških sporazu-
mih je bila za akcijo potrebna njihova privo-
litev).

Čeprav so študentske demonstracije in spopadi s
policijo postali tako rekoč običajen del južnoko-
rejske politične stvarnosti, so ekstremistične
skupine z radikalno levičarskimi nazorji med
študenti (najbolj znani sta Minmintu in Jamintu)
sorazmerno maloštevilne (po uradnih ocenah
zajemajo le 2000 od približno milijon študentov
na 129 južnokorejskih univerzah). Očitno pa je,
da njihova politična moč narašča, kar potrjujejo
desettisoči udeleženci demonstracij in protest-
nih zborovanj. Druga plat medalje je, da odhaja
vsako leto na šolanje v ZDA približno 12.000
študentov, kot tudi, da je povprečen Korejec še
zmeraj naklonjen ZDA kot »velikemu bratu«
oziroma dolgoletnemu vojaškemu ter gospodar-
skemu zaščitniku.

Opozicija med dvema ognjema

Tako odnos do režima kot do Američanov sta
zdaj torej postala vir razdora med študentskimi
aktivisti in opozicijsko NKDP. Po podpori, ki so
jo študentje izrazili stranki ob lanskim parlamen-

tarnih volitev, sodelovanju ob številnih de-
monstracijah in protestnih zborovanjih, kot tudi
pri zbiranju podpisov za revizijo ustave (peticijo,
ki zahteva leta 1988 neposredne predsedniške
volitve, je doslej podpisalo 700.000 ljudi), je
prišlo do nenadnega preobrata. Na spominskem
zborovanju ob šesti obletnici pokola v Kvand-
žu so študentje s silo in ob vzklikih »Ven z
NKDP!« preprečili predstavnikom NKDP poča-
stiti spomin na žrtve. »Izženimo ameriške impe-
rialiste, ki za kulisami silijo NKDP h kompromi-
su z zločinskimi režimom!« je pozival študentov-
ski letak.

**ZDA zastopajo 35 odstotkov južnokorejskega
izvoznega trga (na izvozu sloni polovi-
ca nacionalnega gospodarstva), medsebojna
trgovina pa dosega 12 milijard dolarjev.
Prav ta odvisnost od ameriškega trga in
občutljivost za protekcionizem pomeni mo-
rebitno grožnjo za korejsko gospodarstvo,
ki je sicer med najuspešnejšimi v Aziji. Go-
spodarska rast naj bi bila namreč letos za-
ra-
di ugodnih zunanjih dejavnikov – cenene
naft, nižjih obrestnih mer in padca dolarja
– nasproti jenu še višja od predvidene
sedemdesetne. Po drugi strani pa je Južna
Koreja z 45 milijardami dolarjev tudi naj-
bolj zadolžena azijska država, čeprav ji po-
ložaj močno olajšujeta razmeroma nizek de-
lež odplačil dolgov od izvoznih dohodkov
(20 odstotkov) in ugodna trgovinska bilan-
ca. Zato je razumljiva huda kri južnokorejs-
kih poslovnežev ob vedno večjih ameriških
zahtevah, naj odprejo trg za ameriški uvoz
in naložbe. Vsa ta trenja pa prekriva tesno
vojaško sožitje oziroma neprecenljiv strate-
ški pomen Južne Koreje za ZDA, ki imajo v
tej državi številna oporišča (tudi z jedrskim
orožjem) in 40.000 vojakov.**

Študentje so torej očitno dali vedeti, da od
dialoga med Čunom in opozicijskimi politiki
(vodja režima se doslej ni sestal z nobenim od
dvojice Kimov) ne pričakujejo drugega kot ne-
koristne kompromise. Razlike med stališči radi-
kalnih študentov (cilj teh ni le padec režima,
temveč tudi korenitejša družbene spremembe in
pretrganje stikov z Američani) in zmernejšo
opozicijo (ta se zavzema za demokratizacijo po-
litičnega življenja, prisotnost Američanov pa v
najslabšem primeru jemlje kot nujno zlo), so se
torej poglobile v prepad, ki bo očitno najbolj
prizadel NKDP. »Na hladno« jo je namreč po-
stavil tudi ameriški državni sekretar George
Shultz, ki je ob svojem nedavnem obisku grajal
nestrpnost in nasilnost opozicije, pri čemer ni
delal razlik med posameznimi skupinami, poh-
valil pa »demokratičnost« Čun Du Hvana, češ
da bo prvi južnokorejski predsednik, ki bo odšel
po mirni poti. Po sedemletnem mandatu odhaja
namreč leta 1988 v pokoj. Opozicija si je od
Shultzovega obiska precej obetala, zanašajoč se
na stališče ameriške »tihe diplomacije«, ki od
režima zahteva, da zmanjša represijo, ker se
boji radikalizacije opozicije. Pokazalo pa se je,
da Washington ne namerava spreminjati pravil
igre, zato je »tiha diplomacija« ostala – tiha.

Večina opazovalcev južnokorejskih razmer zdaj
sodi, da si je režim po obdobju izrazite defenziv-
ne spet opomogel in da je zdaj »žoga« v polju
opozicije. Vendar pa to, kje je »žoga«, samo
po sebi položaja ne bo izboljšalo. Režim se
najbrž zlepa ne bo odpovedal oblasti, radikalna
opozicija pa namerava pozornost svetovne jav-
nosti pred olimpiado izkoristiti za zaostrovanje
boja.

SLOBODAN VUJANOVIĆ

V OGLEDALU ČASA

150 let tržaškega ladjarstva

Tržaški Lloyd je v ponedeljek proslavil 150-letnico, kot se ladjarški družbi spodobijo: na ladji Apulia. Vendar razen visoke starosti pravzaprav ni bilo kaj slaviti. Ladjarsko podjetje, s katerim je bilo vsaj nekoč povezanih tudi toliko življenjskih poti Slovencev in Hrvatov, namreč preživlja najhujšo krizo v svoji zgodovini, ni pa videti, da bi bilo v njem dovolj nekdanje Feniksove moči samoobnavljanja.

Sodobni gospodarski tokovi, polni nenehnih sprememb in hlastajoči za novostmi, gotovo niso najbolj naklonjeni visokim jubilejem. Toda Tržaški Lloyd, ki je bil nekoč avstrijska in nato italijanska delničarska družba, zdaj pa je italijansko državno podjetje, vsaj na uradni proslavi ni hotel verjeti, da bi lahko ta kruta in neizprosna pravila lahko veljala tudi zanj. Pa čeprav so prav med proslavo v podjetju stavkali in dopolnjevali meglene obljube govornikov o boljši prihodnosti s podatki o žalostni sedanjosti; letos več deset milijard lir izgube (najmanj 45, mogoče 60), samo sedem ladij na morskih poteh, vse druge pa podobno kot Apulia privezane ob opustelih pomolih, njihove posadke pa s prepolovljenimi plačami na prisilnem dopustu.

Misel, da bi lahko Lloyd propadel – ali pa ostal to, kar je danes – se zdi Tržčanom bogokletna, zato protestirajo, demonstrirajo, stavkajo. V teh stopenjastih letih so se namreč poistili z ladjami, ki so toliko časa spodbujale gospodarski utrip mesta in njegov razvoj in hkrati dale mestu nekakšno svetovno razsežnost in sloves. Zato menijo, da bi morala biti tradicija tudi zagotovilo za svetlejšo prihodnost.

Trst, ki je odločneje zaživel z morjem v 18. stoletju pa cesarskih odločitvah Karla VI. in Marije Terezije, si je omisil prvo ladjarsko družbo leta 1836. In to sila podjetno in mladostno zagnano. Delničarje nove »parniške« družbe, sicer pa lastnike zavarovalniškega Lloydja, ni preplašila odločitev dunajske cesarske vlade, da k začetnemu kapitalu družbe – milijon forintov – ne bi prispevala pričakovane deleža – 300.000 forintov – državi namenjene delnice so prodali zasebnikom,

najeli še pol milijona forintov posojila in že so začeli kupovati in naročati ladje.

S paro proti Jutrovemu

Lloyd, takrat avstrijski, je bil mlada družba, neobremenjena s tradicijami in tudi brez ladij, ki bi jih bilo treba izrabiti do kraja, zato se je lahko odločila, da bodo v njenem ladjevju izključno parniki – ti so sicer pluli med Trstom in Benetkami že od leta 1818. S posadkami vred je odkupila ladjeve beneške družbe in takoj naročila gradnjo še sedmih parnikov, štirih v Angliji, treh pa kar v Trstu. Ladje so bile majhne, s kakimi 500 tonami spodriva, potniško-tovorne, za potnike precej neudobne – s skupnimi ležišči za moške in »sobo za gospe«. Parni kotli in lopatasti pogonjalni kolesi ob bokih so skrbeli za hrup in tresenje, na jamborih pa so bila za vsak primer in tudi zaradi varčevanja še jadra. Toda ladje niso bile več odvisne od ugodnih vetrov in so se lahko držale precej točno voznega reda, kar je bilo v naslednjih letih odločilno za razvoj in razcvet novega ladjarskega podjetja.

Ni jasno, kolikšno naklonjenost cesarskega Dunaja si je mlada ladjarska družba pridobila, ko je svoje prve ladje poimenovala po članih cesarske družine. Toda plovne poti, ki jih je začrtal za svoje parnike – mesta ob Jadranu, Grčiji in otoki, Aleksandrija, Istanbul, Črno morje so povsem spremenile odnos Dunaja do zasebne ladjarske družbe. Cesarstvo je hotelo imeti tudi po morju kar najboljši in redne zveze s pristanišči otomanskega imperija, to pa je omogočilo Lloydju najetje novih kreditov, hkrati pa mu je zaupalo tudi pomorsko poštno službo. Poštne pošiljke, ki so jih žigosali na ladjah, so prinesle kar lep dodatni zaslužek, toda ta je bil odvisen tudi od hitrosti dostave, se pravi od hitrosti ladje, in od redne dostave, saj so bile denarne kazni za zamude ali »preskočeno« pristanišče zelo visoke.

Poštna služba je tako dodatno spodbudila Lloyd, da je naročal vse hitreje in večje ladje. Tako je prva Lloydova ladja Nadvojvoda Ludvik plula leta 1837 do Istanbula 15 dni, slabih dvajset let kasneje pa so tržaški parniki kljub postankom v Jadranu in Grčiji pluli do Istanbula samo pet dni. Mlada ladjarska družba je bila sprejemljiva za vse tehnične novosti. Leta 1849 je naročila prvo železno ladjo; 1853 se je odločila, da bo njene nove ladje poganjal ladijski vijak; za svojo petdesetletnico pa je že splavila tudi prvo ladjo, zgrajeno iz jekla (Imperator, 4000 ton spodriva 117 metrov dolg in 13,35 metrov širok), ki je obveljala za »enega najlepših parnikov na svetu«.

Sueška bližnjica za Daljni vzhod

Za podjetno ladjarsko družbo je postalo Sredozemlje, kjer je bila huda konkurenca francoskih in tudi angleških ladjarjev, kar nekam pretresno. Tako so v Trstu že leta 1946 ustanovili družbo, ki naj bi preučila možnost izkopa Sueškega prekopa, v šestdesetih letih pa so pozorno spremljali Lessepsova dela. Ni naključje, da je bila prva ladja, ki je neuredno preplula Sueški prekop, prav Lloydova in da so na slovesni otvoritvi 17. novembra 1869 zapluli v prekop kar trije Lloydovi parniki. Dva meseca kasneje pa je Lloyd odprl redno progo Trst–Bombay, in jo v naslednjih letih podaljšali do Colomba, Kalkute, Singapurja

in Hong Konga (1880). Ob začetku našega stoletja so tržaške ladje imele redne proge z vzhodno Afriko, Indijo, Kitajsko in Japonisko. Nekaj teh prog je bilo tudi »političnih«, prestižnih za cesarsko hišo, vendar pa je Dunaj to tudi plačeval. Tako je poleg poštne vračal Lloydju tudi vse stroške plovbe skozi Sueški prekop.

Cesarski Dunaj je Lloydju marsikaj plačeval – po mnenju tržaških ladjarjev vedno premalo – toda za to je že od vsega začetka tudi marsikaj zahteval. Tako na primer, da morajo tržaške ladje zastoj prevažati diplomate in tudi kaznjence (»če to preveč ne moti potnikov«), pa tudi, da mor Lloyd skoraj ves premoški kupovati v cesarskih deželah. Tako ti odnosi niso bili nikoli prav idilični, z razvojem in krepitevijo Lloydja pa so se vse bolj zapletali. Dunaj se je hitro zavedel, da v resnici potrebuje podjetno ladjarsko družbo, prav zato pa je tudi hotel imeti besedo v njej. Tako je za nove poštne koncesije ali pa posojila zahteval – in tudi dobil cesarskega predstavnika v upravnem svetu družbe. Leta razvoja Lloydja, tržaškega pristanišča in Trsta nasploh (železnica leta 1857) so bila tudi leta revolucionarnega vrenja po Evropi ter italijanskega nacionalnega bujenja in združevanja v enotno državo. Na Dunaju so upravičeno sumili, da s tržaškimi ladjami plujejo tudi prevratniške ideje, zato so zahtevali vse večja pooblastila za svojega komisarja in predpisali, da so lahko v upravnem svetu Lloydja, kasneje pa je to veljalo za vse uslužbenke družbe, samo avstroogrske državljani, povečevalni jezik na parnikih pa samo nemščina. Po priključitvi Veneta k Italiji (1866) pa je Dunaj prepovedal tudi zaposlovanje tujcev v tržaškem, se pravi predvsem Lloydovem, arzenalu.

Tudi Lloyd je seveda potreboval cesarstvo, njegovo moč in vpliv, predvsem pa denar in tržišča, tako da se niti ni mogel preveč upirati, čeprav si je prizadeval, da bi ostal kar najbolj avtonomen in tržaški. V letih, ko je bil Lloyd uradno »avstroogrski« videti na vrhuncu svoje moči (85 ladij, skupaj 120.000 ton spodriva) in ko se je že pripravljalo, kako bo proslavil petdesetletnico v novi mogočni palači pred pomoli, pa je doživel prvo hudo krizo in se našel skoraj na robu bankrota.

Za navadne ljudi je veljalo, da je za finančne težave ladjarske družbe kriva predvsem palača iz nabrežinskega marmorja, ki so jo gradili dobra tri leta (1880–83) in je stala 1.600.000 forintov. Toda vodstvo Lloydja je vedelo, da je denarja in poslov zmanjkalo predvsem zato, ker je moral Dunaj pod pritiskom Ogrske zmanjšati pomoč tržaškemu pristanišču in ladjevju (Lloyd je leta 1876 za dobrih 30 let izgubil poštno koncesijo in jo deloma preusmeriti na Reko, ki naj bi bila bolj »madžarska«). In upiranja Dunaju je bilo konec. Ko se je v cesarski prestolnici v začetku devetdesetih let porodila misel, da bi sedež Lloydja preselili na Dunaj, so se Tržčani uprli, delničarji pa so se precej mirno sprijaznili z dejstvom, da je od leta 1981 naprej predsednika družbe imenovala kar dunajska vlada.

Z vsemi zastavami v propad

Ob prelomu stoletja je avstroogrski Lloyd doživel prvi uspešni preporod, ob ustreznih

podpori Dunaja, seveda. Nove ladje, nove proge (Avstralija, Perzijski zaliv, južna Afrika), nove dejavnosti kot na primer turistično križarjenje (1907) tja do Spitzbergov in 76. severnega vzporednika, leta 1908 pa spet poštna koncesija. Takó je Lloyd zaplul v prvo vojno vihró kar najbolj mogočno: 69 ladij (268.000 ton), 17 rednih prog tja do Avstralije in Daljnega vzhoda. Ko je Avstro-Ogrska v prvi svetovni vojni le preselila sedež Lloydja

Tržaško ladjarsko podjetje je bilo uradno Avstrijski Lloyd, Avstroogrski Lloyd in nato še Tržaški, se pravi italijanski. Toda zlasti do konca prve svetovne vojne je bil vsaj neuradno tudi slovenski in hrvaški, če lahko tako rečemo. Premnogi naši ljudje so bili posredno ali neposredno povezani z dejavnostjo Lloydja, in to ne samo na narodnostno mešanem ozemlju Tržaškega, ampak tudi širše na Primorskem, v Istri, Dalmaciji. Lloydovi seznami pomorščakov so prepolni slovanskih imen. Vsaj v avstrijskih časih naši ljudje niso bili samo navadni pomorščaki in kurjači. Na seznamu slovitih Lloydovih kapitanov so tudi priimki: Gelcich, Nicolich, Ivanich. Vendar Lloyd ni pomenil samo ladje in pomorščake. Cvetoča ladjarska družba je posredno ali neposredno (s finančno soudeležbo) poskrbela tudi za razvoj pristanišča, tržaških ladjedelnic in številnih drugih podjetij, v katerih je bilo zaposlenih veliko Slovencev, že s svojim poslovanjem pa je spodbujala številne dejavnosti v notranjosti, kjer so živeli izključno Slovenci, v Istri in Dalmaciji pa Hrvati. Prav tako pa so z Lloydovimi ladjami desetletja prihajala v Istro in Dalmacijo tudi pisma in druge poštné pošiljke.

Slovenci in Hrvati na Lloydove ladje niso imeli le lepih spominov. Izkoriščanje navadnih pomorščakov, zlasti kurjačev, je bilo izredno hudo: slabe plače, nestalna zaposlitev, delovniki po 12 in še več ur, malo počitka. Nemiri na ladjah so se vrstili že v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, vrhunec pa so dosegli v prvih letih tega. Leta 1902 so začeli stavkati Lloydovi kurjači, ki so dobivali od 49 do 76 kron plače, veljalo pa je, da potrebuje štiričlanska družina na mesec od 90 do 120 kron. Lloyd je zavrnil njihove zahteve, s tem pa je sprožil solidarnostno stavko vseh tržaških delavcev. Ko so se predstavniki stavkajočih razšli po sestanku, ki ga je vodil socialist Karlo Ucekar, so jih pričakali orožniki s puškami: 14. februarja 1902 so na tržaški ulici obležala trupla 14 delavcev.

Zalostne spomine imajo Slovenci na Tržaškem na Lloydove ladje tudi po drugi svetovni vojni. V prvi polovici petdesetih let so namreč odpeljale v Avstralijo kar 2.550 slovenskih družin in slovenska narodnostna skupnost v Italiji je bila tako zmanjšana za kakih deset tisoč mladih in najbolj podjetnih ljudi.

na Dunaj, pa je tržaška ladjarska družba ostala praktično brez ladij: 33 parnikov je zasegla avstrijska vojska, 8 jih je ostalo zasedranih v jezeru pred Skradinom, ena v Amsterdamu, 7 so jih zaplenili, 11 jih je bilo potopljenih, 5 so jih na hitro prodali, 4 pa so še tičale v ladjedelniških dokih.

S fašizmom v brezno druge svetovne vojne

Razpad avstroogrške monarhije je pomenil tudi konec avstroogrškega Lloydja, toda že januarja 1919 se je rodil Tržaški Lloyd. Družba je bila praktično brez ladij, toda italijanska vlada je naročila italijanski komercialni banki, naj odkupi vse dosegljive delnice, družbin kapital v avstrijskih kronah pa zamenja v lire. Hkrati je Italija zahtevala od zaveznikov, naj vrnejo ladje, ki so jih zasegli kot vojni plen. Italijanska komercialna banka je zbrala kar 80 odstotkov vseh delnic, že dvajsetega leta so vrnilo Lloydju deset zaplenjenih ladij (zadnjo zaplenjeno ladjo je dobil šele leta 1927) in tržaška ladjarska družba zdaj tudi uradno le italijanska – zunanje znamenje italijanstva je bila zamenjava nemških imen ladij z italijanskimi – je postopoma spet začela pošiljati parnike na svoje nekdanje pomorske proge.

Veliko zaledje Avstro-Ogrske je bilo sicer izgubljeno, toda nekaj je vendarle še ostalo (Primorska, Istra, Kvarner), ostal je tudi Lloydov sloves na nekdanjih pomorskih poteh, predvsem pa so fašistične oblasti sorazmerno hitro vključila Tržaški Lloyd v svoje načrte za prihodnost. Tržaški Lloyd, ki je izpričal svoje »italijanstvo« tudi tako, da je D'Annunziu pustil zapleniti ladjo polno orožja in mu nato pri pohodu na Reko pomagal še s tovarnjaki in denarnim prispevkom 25.000 lir, je pod fašizmom postal privilegirana italijanska ladjarska družba. Dobil je izključno pravico plovbe na svojih nekdanjih progah v Indijo, vzhodno Afriko, na Daljni vzhod in v Avstralijo, in v drugi polovici dvajsetih let je prepeljal več blaga kot v zadnjem letu pred vojno. Svetovna kriza je prizadela tudi Tržaški Lloyd, toda stoletnico je že lahko proslavil na vrhuncu svoje moči.

V tridesetih letih Tržaški Lloyd ob izdatni podpori fašističnih oblasti, ki imajo s Trstom, njegovim pristaniščem in ladjevjem že povsem jasne načrte – izhodišče za osvajaalne pohode proti Jugoslaviji, – naroča nove ladje in določi za vse svoje ladjeve belo barvo. Leta 1936 ima tako 75 sodobnih ladij, število prepeljanega tovora in potnikov pa se nenehno povečuje (leta 38 2 milijona ton blaga in 218.144 potnikov). Radodarnost in naklonjenost Mussolinija Tržaški Lloyd plačuje že v tridesetih letih, ko mora več svojih ladij prepustiti vojski za prevoz čet v Abesinijo in nato še v Španijo, nekaj ladij pa spremeniti v plavajoče bolnišnice. Toda dokončni račun prinese druga svetovna vojna: 68 potopljenih ladij, 10 zaplenjenih.

Še enkrat navzgor – do krize

Mir in svobodno tržaško ozemlje je Lloyd pričakal samo s petimi ladjami. Zavezniška vojska uprava je to bedno ladjevje okrepila z 9 ladjami vrste Liberty, s katerimi so med vojno prevažali čete, orožje, strelivo in vojaško opremo. In tako se je začel ponovni težavni vzpon Tržaškega Lloydja. Njegove ladje se postopoma spet vračajo na nekdanje plovne poti in se poskušajo na novih: Indija, južna Afrika, Avstralija in tudi Gvinejski zaliv. V zadnjih letih STO, se pravi v obdobju hude krize na Tržaškem in množičnega izseljevanja v Avstralijo, Tržaški Lloyd že naroča nove ladje in po priključitvi Trsta k Italiji šteje njegovo ladjevje 28 ladij (213.000 ton). Konec šestdesetih let, ko je imel Tržaški

Lloyd kot družba z državnim kapitalom 23 svojih ladij in še deset v najemu, je bilo videti, da se spet začenjajo zlati časi. Zlasti še, ker je pravočasno zamenjal tradicionalne tovorno-potniške ladje z ladjami namenjenimi prevozu zabojnikov, in že leta 1973 splavil svojo prvo kontejnersko ladjo Lloydiana. Toda vzpon je bil kratkotrajen in v bistvu le navidezen. Tržaški Lloyd je sicer posodobil ladjevje. Toda na zahtevo vsedržavne družbe Finmare, v katero je bil vključen, je kupoval predrage ladje, vzdrževal negospodarne, »politične« linije, zaposloval preveč ljudi, predvsem pa je tudi na račun zasebnih ladjarjev izgubil status privilegirane italijanske ladjarske družbe. Ko je leta 1983 namesto uravnovešene bilance na vsem lepem imel 60 milijard lir izgube, so se začela tudi črna leta, katerim tudi ob nekoliko skromnejšem blišču proslave 150-letnice še ni videti konca.

Res je, da kriza zadnja leta pesti ladjarstvo po vsem svetu in da zmagujejo samo najmočnejši in najpodjetnejši. Toda sedanja kriza Tržaškega Lloydja je hkrati tudi sestavni del krize vsega tržaškega gospodarstva z državnim kapitalom in politične in gospodarske krize Trsta na sploh. Mesto, ki je ostalo na obrobju Italije in ki se hkrati noče odpreti svojemu naravnemu zaledju, že desetletja zahteva – ogorčeno in tudi užaljeno – od Rima samo denarno pomoč in najrazličnejše ugodnosti. Toda ko to pomoč dobi – tako mu je letos ponujeno sto in sto milijard lir v tako imenovanem »paketu za Trst« – jo kar hitro zapravi ali pa je zaradi nepodjetnosti in političnih zdah sploh ne zna uporabiti.

Položaj Tržaškega Lloydja pa je še bolj zapleten, ker mu vsedržavni načrti o reorganizaciji in o racionalizaciji italijanskega ladjevja in njegovem razvoju sploh ne namenjajo vloge, kakršno si želi. Vsedržavna družba Finmare niti ne skriva prepričanja rimske vlade ali vsaj nekaterih vladajočih strank, da bi bila najboljša rešitev za probleme dragega državnega ladjevja, da bi ga postopoma odprodali zasebnim ladjarjem. Za začetek je začela prepuščati nekatere linije zasebnikom in tako tudi na nekdanjih progah Tržaškega Lloydja v zahodno Afriko zdaj že plujejo ladje zasebnih družb. V kratkoročnem načrtu je Finmare hotel združiti nekatere najpomembnejše službe treh državnih ladjarjev (poleg Tržaškega Lloydja še genovsko Italio in beneški Adriatic), sedež teh služb pa preseliti v Genovo ali pa Milano, se pravi v tako imenovani industrijski trikotnik Italije (Torino, Milano, Genova). V dolgoročnih načrtih vsedržavne družbe pa Jadran tako in tako velja za »drugorazredno morje«, ki naj bi imelo tudi temu primerno ladjevje. Splošno ogorčenje v Trstu in spomladanske protestne stavke in demonstracije so sicer preprečile takojšnjo izvedbo teh načrtov, in Rim je hitro primaknil v prazno Lloydovo blagajno 10 milijard lir, toda načrtov uradno ni nihče zavrnil.

Tako je potekala proslava 150-letnice brez jasnih predstav, kakšna bo v prihodnosti usoda tržaškega ladjarja. Zlasti še, ker je videti, da se je premislila skupina zasebnikov, ki naj bi finančno podprla Lloyd in ga tako postopoma spremenila v bolj ali manj zasebno družbo, in da je svojo tvegano odločitev preložila na kak boljši čas, ki bo prišel ali pa tudi ne.

MIRO POČ

VATIKAN IN SODOBNI SVET

Zakaj se je papež Wojtyła lotil hudiča

RIM, septembra — Papež Janez Pavel II. trdi, da utelešeni hudič obstaja. Da ima podobo kače, zmaja, rogatega kozla in drugih živali. Toda brez skrbi! Satan ni nepremagljiv. S pomočjo Cerkve bo pokončan, če ne prej, ob sodnem dnevu, ob drugem prihodu Jezusa Kristusa na zemljo.

Koliko vernikov verjame v utelešenega hudiča? Težko vprašanje, še težji odgovor, ker spričo dosedanje neaktualnosti, razen nekaj izjem, zadeve niso raziskovali. Neka študija, ki so jo opravili na torinski univerzi, pravi, da kar deset odstotkov Italijanov verjame v hudiča, še bolj presenetljivo je, da je med njimi kar četrtina mlajših od 25 let. Podobna raziskava, ki pa so jo opravili med teologi v Zahodni Nemčiji, domovini reformatorja Martina Luthra, pa pravi, da 26 odstotkov odklanja papeževo razlago o tem, da hudič je, in misli, da ga je mogoče razlagati le kot poosebljenje zla v človeku in na svetu. Še več: 39 odstotov nemških teologov sodi, da ortodoksna doktrina Rima ovira uspešen boj proti vraževerju.

Hudič ima v slovenščini vsaj deset imen in oblik, v italijanskem, mistično neprimeren bogatejšem izrazoslovju pa kar okoli sto. Balan ima na primer tri glave — moško, bikovo in ovno. Čaim je podoban kosu. Ukobach je dva metra visoka podgana z nekakšnim metalcem ognja v rokah. Furfur je krilati jelen s štirimi kopitastimi okončinami in hripavim glasom.

»Skoraj smo bili že prepričani, da nam je razvoj znanosti, kot so geologija, paleontologija, kozmologija dokazal, ne le da Boga, čudežev in hudiča ni, temveč da ni nikakršnih znanstvenih dokazov o obstoju Boga, čudežev in vraga s kozlovskimi kopiti,« je ogorčeno zapisal Giorgio Bocca.

»Trdim, da Janez Pavel II. s tem še ni končal procesa oživiljanja hudiča,« pravi docent za zgodovino verstev pri torinski univerzi Giovanni Filoramo. »Vračanje hudiča v papeževo pridigo, tudi v njegovih najbolj popularnih oblikah, je del splošnega vračanja moči Cerkve, vere. Doktrinarna dediščina Cerkve znova pridobiva veljavo. Tudi tako, da ljudem govori o vragu v človeški podobi.«

To pa ni vse. Poljski papež ni zažugal s hudičem samo zato, da bi ljudi kot otroke prestrašil in jih pritegnil v varno okrilje cerkve, temveč mu je v zadnjem času kar dvakrat dodelil docela razpoznaven idejni predznak. Med drugo avgustovsko pridigo na to temo je dejal: »Bog dovoljuje hudiča zato, ker noče biti samo vsemogočen, temveč hoče biti tudi svobodomiseln. Vendar je s to tvegano potezo storil preveč: vsa bitja je osvobodil, da bi bili prijatelji. Toda iz svobode,« tu je papež povzdignil glas, »se je rodilo zlo.«

V svoji peti encikliki dominum et vivificantem, objavljeni maja, namenjeni človeku tretjega tisočletja, pravi, da je največje hudičovo delo upiranje Svetemu duhu. »To zlo se najbolj kaže zdaj, v pogledih, ideologiji in praksi dialektičnega in zgodovinskega materializma kot bistvenih sestavin marksizma.«

Na presenečenje vernikov in številnih teologov se je papež teme o hudiču lotil kar dvakrat v tednu dni. Že njegov prvi poseg je spričo izjemno redke teme, s katero so se dosedanj papeži v svojih pridigah obračali na vernike, dosegel, da je desetisočglava množica dobesedno onemela. V dramatičnem tonu in z besedami, ki označujejo bližajočo se apokalipso, je hudobcu pripisal vsa gorja današnjega človeštva. Pri tem in pri osebnem opisu vraga se je skliceval na najbolj tradicionalno literaturo, predvsem na opise v Svetem pismu.

Bitje ali prispodba

Razvnelo se je burno razpravljanje. Ne samo med ateisti, ki so se posmehovali, in verniki, še huje in ostreje je bilo med teologi samimi. Zaradi hudiča in papeževe razlage o njem sta na mah nastala dva tabora: nekateri prisegajo na peklenščka z rogovi in repom, drugi pa mislijo, da je hudič vendarle samo prispodoba, duhovna poosebljenost zla na svetu.

Da bi dileme avtoritativno prevesil v korist prvih, je papež Wojtyła čez teden dni odmeril utelešenemu hudobcu še en svoj javni nastop. Tokrat o njegovi premagljivosti. »Človeštvo je že stopilo v zgodovinsko fazo Kristusove zmage, že zaznava napoved in začetek zmagovitega konca.«

Zdaj je jasno, zakaj se je ob podobni splošni avdienci romarjev že julija lotil teme o angelih, pripovedoval o dobrih in slabih, predvsem pa, da so bitja z razumom.

Papež Janez Pavel II. ni edini papež, ki je v tem stoletju opozoril na hudiča. Čeprav je edini, ki je to storil, ne da bi dopuščal kakšenkoli dvom o njegovem obstoju. Pij X. je leta 1903 v svoji encikliki vraga opisal kot hujskača sodobnega odpadništva od Boga, Pavel VI. je leta 1972 dejal, da je njegovo pogubno delovanje opazno tam, kjer Boga do skrajnosti zavračajo. Medtem ko sta oba svoje razlage pospremila še z »skoraj« ali »morda«, pa ga je Wojtyła brez omahovanja opisal in mu naprtil vse zlo. Podobno je storil že oktobra lani na sinodi.

»Svoboda rojeva zlo«

Nemara celo naključje, da je prav v dneh papeževih razlag o hudiču kongregacija za nauk vere, nekdanja inkvizicija, ki jo vodi papežev idejno najbližji somišljenik Joseph Ratzinger, amerškemu teologu Charlesu Curranu prepovedala predavanja na univerzi. Ugotovila je, da so njegovi pogledi na spolnost, zakonsko zvezo in kontracepcijo v nasprotju z vatikansko doktrino. Curran je

na primer predaval o tem, kako so bile prepovedi preprečevanja spočetja v minulih stoletjih, ko je bilo malo ljudi, morda razumljive, kako pa danes postajajo absurdne. Spravši se je, kakšna razlika je med tabletko in odbiranjem sterilnih dni, ki ga propagira cerkev. »85 odstotkov ameriških katoličank red-

Biblijskega vraga so upodabljali številni umetniki: Hyeronimus Bosch, Pieter Bruegel st., Pieter Bruegel ml., si je z njegovim slikanjem celo prislužil ime »peklenški Bruegel«. Po tej temi so posegali pesniki in pisatelji kot Dante Alighieri, John Milton, Goethe, Thomas Mann v svojih inačicah Fausta, zgodovina pa govori tudi o neposrednih »srečanjih« z njim, po pravilu pred krvavimi zgodovinskimi dogodki.

Junija 1789 je neka ženska prisegla, da ga je videla v Parizu; 15 dni kasneje se je z napadom na Bastiljo začela francoska revolucija. Spet Francoz je leta 1913 vraga srečal v našem Sarajevu; leto dni kasneje je bil tam ubit princ Ferdinand in začela se je prva svetovna vojna. Maja 1940 je gospod Fornari srečal hudiča na Beneškem trgu, v Rimu, malo zatem je odtod Mussolini potegnil Italijo v vojno.

no jemlje tabletko. Naj jih mar zato vržemo iz Cerkve?« Nadalje Curran spominja, da zakon ni bil vedno dosmrtna prisega, da je to šele od leta 1184, da je poroka pred duhovnikom v navadi šele od sredine 16. stoletja in a so teologi celo do 19. stoletja v posameznih primerih dopuščali razvezo. Načel je, skratka, številne »nedotakljive« dogme cerkve, ne da bi ji hotel škodovati, kot je dejal, nasprotno, da bi cerkev približal ljudem. Skupaj s številnimi svobodomiselnimi amerškimi teologi namreč ugotavlja, da se je zaradi zastarelosti in netolerantnosti cerkvenih nauk dosedanje silovito širjenje katolicizma v ZDA na mah ustavilo. In da bo tudi Cerkev morala ljudem dati več svobode.

To trdijo tudi številni drugi teologi iz različnih okolij in ob različnih vprašanjih sodobnega človeka, od Leonarda Boffa, Hansa Kuenga, Charlesa Currana, Baget Bozza do manj znanih. Skupno jim je, da imajo pogum načelnati nova vprašanja in da niso zgolj teologi, znanstveniki, globoko zaverovani v svoje delo, ki ga razen peščice poklicanih ne vidi nihče, temveč vsi po vrsti popularni v javnosti, posebno pri vernikih. Človek, ki deluje zaprt med štiri stene, ni nevaren, nevarni so mnenjski voditelji.

Odtod dve nedavni okrožnici, ki sta ju iz Vatikana po svetu razposlala kardinal Joseph Ratzinger in kardinal Agostino Mayer. Višjim cerkvenim dostojanstvenikom naročata, naj odprejo oči in pogledajo, kaj počno njihovi podrejeni. Četrto stoletja po II. vaticanskem koncilu, ki je oznanil začetek večjega odpiranja Cerkve, v Vatikanu ugotavljajo, da je vse več takih visokih predstavnikov, ki mižijo pred dejavnostjo nižjih. Še huje, so celo taki, ki dajejo potuho, ščitijo inovatorje, ljudi, ki kritično razmišljajo o starih doktrinah. To pa je treba preprečiti.

Videti je torej, da se svetovnemu pohodu Cerkve na pot ni postavil samo hudič z rogovi, parklji, repom... ugotovitev, »da se iz svobode rojeva zlo«, ima v Wojtylovem pontifikatu neprimerno širši pomen.

JURE PENGOV